

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

گامی

ارشد
علیه
اصحاب
السلام

www.ghaemiyeh.com
www.ghaemiyeh.org
www.ghaemiyeh.net
www.ghaemiyeh.ir

گناه

راه کارهای دوری از

سلسله مباحث

● موسیقی

فرمان الله جعفری

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

موسیقی

نویسنده:

عزیزالله حیدری

ناشر چاپی:

مسجد مقدس جمکران

ناشر دیجیتال:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

فهرست	۵
سلسله مباحث راه کارهای دوری از گناه : موسیقی	۶
مشخصات کتاب	۶
اشاره	۷
سلسله مباحث راه کارهای دوری از گناه موسیقی	۹
عزیز الله حیدری	۹
فهرست	۱۱
احکام مختصر و مفید موسیقی	۱۳
یک پرسش و پاسخ:	۱۶
موسیقی	۱۷
احادیث بیدارگر درباره ی غنا یا موسیقی حرام	۱۹
شناختی مختصر از آثار موسیقی حرام از نظر علم و دانشمندان	۲۱
آثار موسیقی حرام در نگاه دین	۲۵
یک حکایت عبرت آموز	۲۶
پرسش ها و پاسخ ها	۲۷
درباره مرکز	۵۵

مشخصات کتاب

نام کتاب: سلسله مباحث راه کارهای دوری از گناه (موسیقی)

مؤلف: عزیز الله حیدری

ویراستار: رضا یعقوبی

صفحه آرا: اخوان

ناشر: انتشارات مسجد مقدّس جمکران

تاریخ نشر: زمستان 1387

نوب چاپ: دوم

چاپ: نگارش

تیراژ: 5000 جلد

قیمت: 250 تومان

شابک: 978 - 964 - 973 - 159 - 9

مرکز پخش: انتشارات مسجد مقدّس جمکران فروشگاه بزرگ کتاب واقع در صحن مسجد مقدّس جمکران

تلفن و نمابر: 0251 - 7253340 ، 7253700

قم - صندوق پستی: 617

(حق چاپ مخصوص ناشر است)

به سفارش واحد ارشاد مسجد مقدّس جمکران

خیراندیش دیجیتال: انجمن مددکاری امام زمان (عج) اصفهان

ویراستار کتاب: خانم آتنا وطن خواه

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ص: 4

احکام مختصر و مفید موسیقی...7

موسیقی...11

احادیث بیدارگر درباره ی غنا یا موسیقی حرام...13

شناختی مختصر از آثار موسیقی حرام از نظر علم و دانشمندان...15

آثار موسیقی حرام در نگاه دین...19

یک حکایت عبرت آموز...20

پرسش ها و پاسخ ها...21

ص: 5

درباره موسیقی گفتگوهای زیادی هست که بحث کارشناسانه وسیع می‌طلبد. اما در جمع بندی نهایی توجّه شما را به معیارهای زیر درباره موسیقی که همگام با فتوای غالب علما و مراجع از جمله امام خمینی رحمه الله علیه می‌باشد جلب می‌کنیم.

موسیقی سه نوع است:

1. مطرب؛

2. غیر مطرب؛

3. مشکوک.

موسیقی مطرب یا غنا حرام است و نشانه آن خروج از تعادل و توازن روحی و حتی جسمی است. چون موسیقی‌های حرام، حتی جسم را بی‌اراده به حرکت وادار می‌کند. از نشانه‌های دیگر آن ابتدال در محتوی (شعر) و فرم آن است و نشانه دیگر

ص: 7

که بسیار کار را آسان می کند مطابق بودن نوع موسیقی با مجالس فساد و خوشگذرانی است که در اصطلاح فقهی لهو و لعب (1) نامیده می شود.

قریب به تمام موسیقی هایی که خواننده های قبل از انقلاب و فراری های خارج از کشور که اکنون تحت عنوان نوارهای مبتذل پخش می شود، از آن نوع است.

در نوع دوم و سوم گرچه منعی نیست، اما تشویق و ترغیبی

ص: 8

1- بهتر است، توضیحی درباره لهو و لعب داده شود تا دیدگاه مترقی دین درباره موسیقی حرام آشکار شود. لعب: اگر کاری به هدف صحیح و راست و درستی نبوده و نتیجه درست و ثابتی نداشته باشد، آن کار را لعب (بازی کردن) گویند. مثل کودکان که با هم جمع می شوند و با آب و گل کارهایی انجام می دهند که هیچ ثمری جز گذشت وقت ندارد. لهو: هر کاری که بشر به وسیله آن از کار مهم و پر اثری بازماند آن را لهو (سرگرمی) گویند. مثل کودکی که سرگرم بازی بچه گانه شود و از درس بازماند و یا سرگرمی های دیگر که از کار آخرت و سرانجام اصلی انسان باز دارد. یعنی هر چه انسان را از خدا باز می دارد و به افکار شیطانی رهنمود می شود.

هم نداریم، زیرا موسیقی در نوع حلال آن هم پایی محکم برای رسیدن به حق و حقیقت نمی باشد.

پس موسیقی به طور کلی نفی نمی شود، اما می توانیم حرکتمان را از جایی دیگر شروع کنیم، یعنی هنگامی که برای صفای روح، عبادات، اعمال صالح، توسل و نجوای صمیمانه با خدا، موسیقی قرآنی، انس با مدح و مرثی ائمه اطهار علیهم السلام بستر اساسی اعتلای روحی است، دیگر موسیقی، پایی توانا برای رفتن نیست، چنان که وقتی انسان اتومبیل سریع و راحتی برای رسیدن به مقصد دارد؛ از یک خر لنگ استفاده نمی کند. یکی از بهترین و لذت بخش ترین نعمات بهشتی «سماع» (موسیقی) است که از طریق خوانندگان و هم از طریق ابزار موسیقی به گوش جان میهمانان خداوند در بهشت می رسد. [\(1\)](#) روایت ذیل نمونه ای از طرح و ترسیم چنین نعمتی در میان نعمات بهشت می باشد.

عاصم بن حمید از امام صادق علیه السلام سؤال می کند:

ص: 9

1- کتاب تصویری از بهشت و جهنم ص 269، اقتباس از بحارالانوار، مؤلف احمد حبیبیان.

«...فدايت شوم مي خواهم از شما سؤال بکنم، اما خجالت مي کشم!

حضرت فرمود: بپرس.

عرض کردم: آیا در بهشت «غنا» وجود دارد؟

فرمود: به درستی که در بهشت درختی است که خداوند به بادها امر می کند به آن بوزند، از این درخت اصواتی بلند می شود که خلایق تاکنون به زیبایی آن نشنیده اند.

سپس فرمود: (این نعمت) عوض ترک شنیدن موسیقی های حرامی است که مؤمنین از خوف خداوند در دنیا نموده اند». (1)

یک پرسش و پاسخ:

برخی که موسیقی مبتذل گوش می دهند، می گویند:

ما اصلاً تحت تأثیر قرار نمی گیریم و محتوای این ترانه ها در ما اثری ندارد!

جواب این است که:

اولاً) در حرام بودن این نوع موسیقی حالت شخصی معیار

ص: 10

نیست، بلکه نوع افراد و یا همان کلّیت آدم ها مطرح است؛

ثانیاً) حرف این افراد مثل سخن خنده دار آدمی است که می گوید: این که می گویند آدم با سیگار معتاد می شود، اصلاً معنی ندارد، من حدود پنج سال است روزی سه نخ سیگار می کشم و معتاد نشده ام.

این اشخاص متوجه نیستند که کاملاً وابسته شده اند، ولی غافلند. برخی از آمار و گفته های بزرگان را در جزوه موسیقی مؤسسه «در راه حق» بخوانید.

موسیقی

دین جامع و مترقی اسلام، سهم تمام اعضای انسان را در نظر گرفته؛ بنابراین گوش انسان نیز بهره ای دارد، پس شنیدن صدای خوب و آهنگ حرکت آب و چهچه بلبلان و پرندگان خوش صدا، منعی ندارد.

جالب توجه است که تأمین این نیاز تا بهشت ادامه دارد و امام رضا علیه السّلام می فرماید:

در بهشت درختی است که خدای تعالی بادها را می فرستد تا آن را حرکت دهند، پس از آن آوازی از آن درخت شنیده می شود که

هرگز مثل آن را نشنیده و کسی که از غنا (موسیقی حرام) خودداری نکند، آن را نمی شنود.

در حدیثی دیگر پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرموده اند:

آن کس که گوش خود را از غنا پر کند، آواز روحانیان را نخواهد شنید.

پرسیدند: یا رسول الله روحانیان چه کسانی هستند؟

پاسخ فرمود: خوانندگان بهشت.

جالب این است که حضرت داوود علیه السلام، آقا و بزرگتر خوانندگان بهشت است. [\(1\)](#)

اما بین موسیقی و غنا تفاوت زیادی است.

با شناخت این موضوع، تفاوت و تنوع آن از نظر اسلام، مشخص شده و نوع غنایی آن معلوم می گردد که حرام است. قرآن این نوع موسیقی (غنا) را حرام دانسته و به قول زور (قول باطل) توصیف نموده است. [\(2\)](#)، [\(3\)](#)

ص: 12

1- نهج البلاغه، خطبه 1606 و کافی و مجمع البیان به نقل از گناهان کبیره، ج 1، ص 327.

2- سوره ی حج آیه ی 30.

3- وسائل الشیعه، ج 12، ص 225.

در آیه ای دیگر، غنا با عنوان لهوالحدیث یعنی گویش های غافل کننده، یاد شده است. (1)

احادیث بیدارگر درباره ی غنا یا موسیقی حرام

1. اولین کسی که غنا را به کار گرفت، ابلیس بود. (2)

2. امام باقر فرمود:

غنا از چیزهایی است که خداوند به (گوش کننده آن) وعده آتش داده است.

3. امام صادق فرمودند:

اهل خانه ای که در آن غنا استفاده می شود و نسبت به موسیقی حرام بی اعتنا هستند از سه بلا در امان نیست:

فاجعه (بلا ی ناگهانی)؛

اجابت نشدن دعاها؛

داخل نشدن فرشتگان در آن خانه.

ص: 13

1- سوره ی لقمان، آیه ی 6 و وسائل الشیعه، ج 12، ص 226.

2- پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله

4. غنا و موسیقی حرام زمینه ساز نفاق است. (1)

5. مردی به نام حسن می گوید: من در منزل خود هنگامی که به مستراح می رفتم، نشستن را طول می دادم تا صدای موسیقی غنایی که از خانه همسایه ام به گوش می رسید را بشنوم.

بعد از این کار، روزی نزد امام صادق علیه السلام رفتم؛ فرمود:

(... ان السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَ الْفُؤَادَ كُلُّ أُولَئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولاً)

همانا گوش، چشم و قلب، همه مورد پرسش واقع خواهند شد، گوش از آن چه شنیده، چشم از آن چه دیده و قلب به آن چه دل بسته و وابسته است.

6. راوی می گوید: به امام رضا علیه السلام عرض کردم، عباسی از شما نقل قول نموده که شما در موسیقی غنایی اجازه داده اید.

امام علیه السلام فرمود: دروغ گفته است او از غنا سؤال کرد و من جواب دادم، روزی شخصی نزد امام باقر علیه السلام رفت و از غنا سؤال کرد.

امام علیه السلام به او گفت: فلانی! اگر خداوند متعال حق را در یک

ص: 14

طرف و باطل را در طرف دیگر قرار دهد، غنا در کدام طرف خواهد بود؟

خودش گفت: در طرف باطل.

امام علیه السلام فرمود: خودت حکم نمودی. (1)

شناختی مختصر از آثار موسیقی حرام از نظر علم و دانشمندان

بی تردید در موسیقی استعداد مثبت و منفی وجود دارد. اما موضوع بحث ما طرح معیارهاست، یعنی اگر موسیقی دارای ویژگی غنا و حرمت نبود، جایز است. روشن است که موسیقی با سلسله اعصاب انسان به سرعت وارد عمل می شود و موسیقی با دسی بل و صدای بالا، تأثیرات مخربی دارد و می تواند ایجاد عدم تعادل و توازن بین اعصاب سمپاتیک و پاراسمپاتیک نماید.

برخی از امراضی که کارشناسان در موسیقی تشخیص داده اند

ص: 15

1- وسائل الشیعه، ج 12، باب غنا.

1. مرض مانی (Mani) که نوعی جنون است؛

2. سیکلوتیمی: بیماری روانی فصلی با آثاری چون:

خنده؛

تُرشویی؛

افسردگی و غمگینی؛

3. پارانویا: مرضی که شخص ادعاهای بی مورد کرده و خود را بالاتر از دیگران می داند؛

4. ضعف اعصاب؛

5. اختلالات دماغی (مغزی، هیجانات روحی، جنون)؛

6. حمله قلبی؛

7. انتحار و خودکشی؛

8. فشار خون؛

9. هیجانات فوق کنترل؛

10. سلب غیرت؛

11. فحشاء؛

ص: 16

و.... (1)

ویکتور هوگو: علت این که ما از موسیقی خوشمان می آید؛ این است که در عالم خیال ها و رؤیاها فرو می رویم. (2)

دکتر ولف آدلر (از دانشگاه کلمبیا) : موسیقی علاوه بر آن که سلسله اعصاب ما را در اثر جلب دقت خارج از حدّ طبیعی، سخت خسته می کند، عمل ارتعاش صوتی ای که در موسیقی انجام می شود، تولید تعرق خارج از حدّ طبیعی در پوست می نماید که بسیار زیانمند است. (3)

دکتر آلکسیس کارل (فیزیولوژیست بزرگ فرانسوی، نویسنده کتاب انسان موجود ناشناخته و راه و رسم زندگی) می گوید: ساز و آواز و کنسرت ها و اتوموبیل ها و (حتی) ورزش (نمی توانند جای فعالیت ها و کارهای سودمند اجتماعی را بگیرند، رادیو نیز

ص: 17

1- این فهرست از نظرات علامه محمدتقی جعفری رحمه الله در کتاب بهشت جوانان، صفحات 242 و 243 نقل گردید.

2- موسیقی از نظر دین و دانش، ص 30، بهشت جوانان، ص 244.

3- بهشت جوانان، ص 245، به نقل از موسیقی و اعصاب و روان.

مانند سینما و موزیکال کاملی به انسان می بخشد که با آن سرگردمند، بدون شک ما را از پا در می آورد و سر و صدای نامناسب روحیه فرزندان ما را فلج می کند. (1)

دکتر آرنولد فریدمانی (پزشک بیمارستان نیویورک و رئیس کلینک سردرد): او با کمک دستگاه های الکترونیک تعیین امواج مغز و تجربیاتی که از هزاران بیمار به دست آورده ثابت کرده است، یکی از عوامل مهم خستگی های روحی و فکری و سردردهای عصبی، گوش دادن به موسیقی رادیو (رادیوهای غربی) است، مخصوصاً برای کسانی که به موسیقی آن دقت می کنند. (2)

دکتر رُبرت (متخصص روانشناسی کودک در انگلیس) می گوید: اطفال در رحم مادر تحت تأثیر موسیقی قرار می گیرند و اگر مادر به موسیقی (نامناسب) گوش دهد، ضربان قلب طفل در رحم زیاد می شود. (3)

ص: 18

1- همان.

2- همان.

3- همان.

جالب توجه است که بدانیم اکثر موسیقی دان ها دچار کوتاهی عمر می شوند، مثلاً موزارت، 35 سال و شوبرت نوازنده اطریشی، 31 سال عمر کردند و جالب است بدانیم بتهون آخرین کنسرت خود را در حالی اجرا نمود که گر بود. (1)

آثار موسیقی حرام در نگاه دین

1. موسیقی نفاق می آورد و غیرت را می برد

در حدیث آمده: موسیقی نفاق را در قلب می رویاند چنان که آب سبزه را می رویاند.

کسی که چهل روز در خانه اش بریط نوازند و مردم نیز بر او وارد شوند، شیطان اعضای خود را به تمام اعضای بدنش می مالد، پس غیرت از آن مرد زائل می شود، تا حدی که اگر با زنش کار زشتی انجام دهند؛ بدش نمی آید.

در حدیثی دیگر می فرماید: حیاء از او گرفته می شود و از هر چه بگوید یا درباره اش بگویند، پروایی ندارد.

ص: 19

2. موسیقی حرام برکت را می برد

فرشتگان در خانه ای که شراب و آلات موسیقی باشد، وارد نمی شوند و دعای اهل آن خانه مستجاب نمی شود و برکت از آن ها برداشته می شود.

3. استماع موسیقی حرام، از گناهان کبیره است. (1)

4. گوش کننده ی موسیقی حرام با روی سیاه، کور، کر و گنگ، محسور می شود. (2)

یک حکایت عبرت آموز

نگارنده: خود شاهد این جریان بودم که:

زنی در همسایگی ما ترانه ای از یکی از خوانندگان مشهور دوران ستم شاهی را در ضبط صوت گذاشته بود و صدای آن کاملاً به گوش می رسید که زن خواننده می گفت:

«غریب آشنا دوستت دارم بیا!»

بنده در منزل این همسایه را زدم، خانمی بد حجاب، جلوی در منزل آمد.

ص: 20

1- امام رضا علیه السلام.

2- گناهان کبیره آیه الله شهید دستغیب رحمه الله، ج 1، ص 315 - 311؛ به نقل از وسائل الشیعه.

گفتم: لطفاً صدای این موسیقی را کم کنید.

با ناراحتی رفت.

هفته ی دیگر که به منزل مادرمان سر زدم، از خانه ی همان همسایه صدای دعوا و درگیری می آمد.

از مادر پرسیدم: چه خبر است؟

گفت: این ها همیشه دعوا دارند.

هفته دیگر که به دیدار مادر رفتم، مشاهده کردم که در منزل آن همسایه کشمکش و درگیری است.

از مادر سؤال کردم: چه خبر شده؟!

پاسخ داد: شوهر این زن به صورت ناگهانی به منزل خود آمده و مرد غریبه ای را در منزل دیده و

کار به طلاق کشید.

می بینید که این مضامین چگونه از گوش به هوش و سپس بر دوش انسان می نشیند، عاقبت شنیدن پی در پی «غریب آشنا» به واقعیت پیوست.

پرسش ها و پاسخ ها

1. اگر آهنگ های خوانندگان فراری یا خارجی را پیوسته گوش کنیم، اما تغییری در ما ایجاد نشود، اشکال شرعی دارد؟

ص: 21

این سؤال از مراجع تقلید استفتاء شده و جواب دادند:

ملاک، نوع مردم (عموم) است نه شخص انسان. (1)

شایان ذکر است که خیال می کنیم در ما تأثیر ندارد، مشکل ما این است که مانند فرد معتاد شده ایم و سم تمام وجودمان را گرفته است.

اعتیاد، ما را از درک آثار منفی باز می دارد، در حالی که خود عادت، رفتاری نادرست است.

ظریفی گفته است:

یک فرد سیگاری با بی خیالی می گفت: این که می گویند آدم به سیگار معتاد می شود، درست نیست. من هم اکنون فقط روزی سه عدد می کشم، ولی معتاد نشده ام!

2. استفاده و نگه داشتن وسایل موسیقی برای خانواده چه حکمی دارد؟

این پرسش نیز از مراجع تقلید پاسخ گرفته و می فرمایند:

آلات لهو را باید از بین ببرید. (2)

ص: 22

1- استفتائات آية الله لنكراني، ج 1، ص 255.

2- استفتائات آية الله لنكراني، ج 1، ص 254.

از این پاسخ روشن می شود که:

باید دید این وسیله چه مصرفی دارد، اگر مقاصد لاهی (مفسده انگیز) دارد، باید از خانواده و زندگی حذف شود.

3. خواندن آواز توسط زن چگونه است؟ اگر شعر آن عرفانی باشد به چه صورت می باشد؟

خواندن زن فی نفسه اشکالی ندارد و شنیدن صدای او هم بی اشکال است. به پاسخ مراجع توجه فرمایید:

اگر اجرای موسیقی (کنسرت) به صورت ترجیع مطرب (غنا) نباشد و موسیقی که نواخته می شود، از نوع لاهی حرام نباشد، این امر فی نفسه اشکال ندارد. (1)

در مورد گوش دادن به صدای زن هنگامی که شعر و غیر آن را با آهنگ بخواند و جوان یا غیرجوان باشد، چنین پاسخ داده اند: اگر صدای زن به صورت غنا نباشد و گوش دادن هم به قصد لذت و ریه (امکان به فساد افتادن) نباشد و مفسده ای مترتب

ص: 23

1- استفتائات رهبر انقلاب، ج 2، صص 24 - 26؛ یادآور می شود برخی فتاوی در این باره متفاوت است و برخی مراجع شنیدن صدای زن حتی بدون مفسده را هم اشکال می گیرند.

نگردد، اشکال ندارد و فرقی بین موارد نیست.

پس ویژگی حرمت مخصوص صدای زن نیست، لذا اگر شنیدن صدای زن حتی اگر قرآن و مرثیه بخواند و فردی به قصد لذت گوش کند، جایز نیست (1) و زنان نیز باید از افشای صدای خود مانع شوند.

4. ملاک و معیار حرام بودن موسیقی را روشن بیان نمایید؟

موسیقی مطلقاً حرام نیست.

حتی مرحوم شیخ انصاری قدس سرّه که منزلتی بس عظیم در علم و اخلاق و دین داری در بین علمای اسلام دارند؛ در کتاب مشهور مکاسب محرّمه، اصطلاح حرمت موسیقی را با قید «فی الجملة» به کار برده اند. فی الجملة، به معنای بخشی از موسیقی است نه تمامیت آن، در مقابل بالجملة که به معنای تمام و کل می باشد.

اما ملاک ها عبارتند از:

- هماهنگی موسیقی با مجالس فساد و عیاشی طرب انگیز به طوری که فرد را به رقص وادارد؛

ص: 24

1- استفتائات آية الله فاضل لنکرانی، ج 1، ص 484.

- ابتذال در محتوی و شکل؛

در کلمات رهبر معظم انقلاب اسلامی ایران، موسیقی حرام چنین توصیف شده است:

آن چه انسان را به بیکارگی، ابتذال، بی حالی و افسردگی از واقعیت های زندگی بکشانند و نیز انسان را از معنویت، از خدا و از ذکر غافل کند و به شهوت رانی تشویق نماید. (1)

5. آیا موسیقی غیر مجاز که محتوای غربی ندارد، حرام است؟

موسیقی سنتی، کلاسیک، غیر مجاز و یا عناوین دیگر، معیار نیستند. باید به همان معیارها مراجعه شود که عبارتند از:

مطرب بودن؛

هماهنگی با مجالس فساد و عیاشی؛

خروج از توازن و اعتدال؛

ابتذال؛

واخوردگی از واقعیت های زندگی؛

باعث غفلت از:

معنویت؛

ص: 25

خدا؛

ذکر؛

و آن چه تشویق به هوس رانی می کند.

6. نشستن در مجالس عروسی که موسیقی حرام استفاده می شود، چه حکمی دارد؟

پاسخ این پرسش در فتاویٰ علما و مراجع چنین آمده است:

اگر موسیقی مطرب است، شرکت جایز نیست. (1)

در مجالس معصیت نباید شرکت کنید. (2)

شرکت در مجالس گناه حرام است. (3)

شرکت در مجالس لهو و لعب جایز نیست. (4)

گوش دادن به موسیقی لهوی حتی در مجالس عروسی جایز نیست. (5)

ص: 26

1- آیه الله بهجت.

2- استفتائات آیه الله مکارم شیرازی، ج 1، ص 149.

3- همان، ج 2، ص 234.

4- آیه الله لنکرانی.

5- آیه الله تبریزی.

اگر موسیقی مناسب مجالس لهو و عیاشی است، شرکت کردن جایز نیست. (1)

شرکت در این گونه مجالس در صورتی که تأیید یا تشویق گناهکار باشد، جایز نیست. (2)

7. آیات قرآن بر اوزان موسیقی است و هارمونی خاصی دارد، چرا شریعت ما با این هارمونی و توازن مخالف است در حالی که در کلیسا با موسیقی ملایم آیات انجیل قرائت می شود و تأثیرگذاری آن بیشتر است؟

موسیقی قرآنی مورد قبول بوده و تشویق و ترویج هم می شود و شریعت هرگز مخالفتی با آن ندارد، و اصولاً شریعت چیزی جز محتوای قرآن نیست، شریعت عین قرآن است.

بله!

از آن جا که قرآن کلیات امور را می گوید، سنت و سیره اهل بیت علیه السلام (پیامبر صلی الله علیه و آله و ائمه علیهم السلام) به تفسیر و تبیین می پردازد و شریعت شکل می گیرد.

ص: 27

1- آیه الله سیستانی.

2- آیه الله خامنه ای.

اشتباه از آن جاست که ما می خواهیم اشتباهات دیگران را سند جواز برای خود بگیریم، یعنی ما نمی توانیم روش منسوخ مسیحیان را ملاک و الگو قرار دهیم.

اسلام دین جدید و کامل است که ادیان دیگر را از مشروعیت ساقط نمود، به ویژه آن که ادیان مسیحی و یهودی و زرتشتی تحریف شده هستند.

در کلیساها انواع کارهای خلاف انجام می شود، مثلاً در مراسم عشاء ربانی نان در شراب زده می شود و به نام خون مسیح به خورد آدم ها می دهند! یا در جشن کریسمس زن و مرد اختلاط نموده و انواع گناهان انجام می شود! این کارها هرگز مورد قبول خداوند و اهل دین نیست، دین با هوس های ما جمع نمی شود. [\(1\)](#)

در ضمن قرآن از چنان موسیقی زیبا و تأثیرگذاری برخوردار است که هرگز نیازی به موسیقی جانبی نیست و در این جا جالب است که به خاطرات افرادی که با صوت خالی قرآن به

ص: 28

1- در قرآن می خوانیم: «اگر حق و حقیقت می خواست پیرو هوی و هوس آدم ها شود، آسمان و زمین را فساد می گرفت»، سوره مؤمنون، آیه 71.

دین اسلام ایمان آورده اند مراجعه کنیم:

در فرودگاه مصر، یک هواپیمای آلمانی به خاطر ضرورت پیش آمده مجبور به توقف شده بود، یکی از مسافران که یک موسیقیدان آلمانی بود در سالن انتظار فرودگاه صدای تلاوت قرآن به گوشش خورد، قدری که قرآن را استماع کرد نمود در وی چنان اثری گذاشت که به جستجو برآمد و در نهایت اسلام آورد، او اعتراف نمود که با همه آگاهی من به قواعد و اصول و دستگاه های موسیقی، هرچه فکر کردم، موسیقی قرآن را فراتر از این دستگاه ها یافتم.

کتاب «چرا مسلمان شدم» نشر مؤسسه در راه حق، حکایت گر بسیاری از این جاذبه هاست.

نکته مهم این است که اسلام، هارمونی و تناسب هر چیز را با فطرت یا همان ساختار باطنی انسان و نظم هستی در نظر دارد، اگر چیزی با این ساختار تناسب نداشته باشد، برای انسان در جامعه آسیب ساز است، زیرا براساس بینش قرآنی جهان نظم و قانونمندی ویژه ای دارد و روابط انسان زمانی به رشد و کمال می انجامد که با این نظم هماهنگ گردد؛ زیرا امرزیه ثابت شده است که رفتارهای ما، در تمامی هستی اثر می گذارد

ص: 29

و دین عهده دار تبیین این حقیقت است و رابطه انسان با خود و جامعه و با جهان و حاکم هستی را روشن می کند.

این دانش در توان علم، عقل و وجدان بشری نیست. زیرا محدودند و حال آن که وحی یعنی علم و دانش نامحدود حاکم هستی است و به همین دلیل قرآن می فرماید:

(عِلْمُكُمْ مَا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ)

دین به شما چیزی را می آموزد که نمی توانستید بدانید.

یعنی در حوزه آگاهی شما نبود و به همین دلیل خبر می دهد که کارهای بی حساب و دستاوردهای آدمیان در خشکی و دریا فساد آفرید.

[\(1\)](#)

بنابراین نظم و هارمونی در شریعت است و دریغ از ناآگاهی انسان.

8. چگونه می توان فهمید یک موزیک حرام است؟

شایسته است در این باره آگاهی هایی داشته باشیم که در نظر عالمان دین معیارهایی داده شده که بسیار روشن است.

هرجا در اثر موسیقی، حس تشویق به ولنگاری، بی بند و باری،

ص: 30

شهوت رانی، میل به گناه و غفلت از خدا ایجاد بشود، با وجود این علانم معلوم می شود که این موسیقی حرام است. (1)

آثار موزیک حرام، دو گونه است:

سریع؛

تدریجی.

پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله فرمود:

فرشتگان به خانه ای که شراب و وسایل موسیقی و قمار در آن باشد، وارد نمی شوند و دعای اهل خانه مستجاب نمی شود و خیر و برکت هم از آن جا می رود. (2)

اما آثار سریع در موسیقی های جاز و تند، کاملاً واضح است؛ در چند گزارش می خوانیم:

وقتی دخترها و پسرها، آهنگ های تند و رعشه انگیزشان را سر می دهند سالن به لرزه می افتد، دخترها جیغ می کشند، به سر و گوش هم مشت می کوبند، موهای خود را چنگ می زنند

ص: 31

1- استفتائات رهبر انقلاب، ج 2.

2- وسائل الشیعه، ج 12، ص 235.

و پسرها از هوش می روند. (1)

در جریان کنسرت پرشور و شری گروه موزیک (ولینگ استونز) مردی از شدت هیجان برهنه شد و با حالت جنون آمیزی بر سر و کول خلاق به راه افتاد که توسط پلیس دستگیر شد. (2)

در ایالات لیتل راک، خانم 64 ساله ای به نام لیکام، به جوانی پیانو می آموخت، نغمات موسیقی چنان در روح جوان ایجاد هیجان کرد که بدون دلیل برخاست و با 19 ضربه چاقو معلم موسیقی را از پای درآورد. (3)

در یک کنسرت موسیقی به دسته ای از جوانان برای اولین بار هیستری (که نوعی بیماری روحی است) دست داد، آن ها بعد از برنامه بیتلها به خیابان ها ریختند، اتومبیل ها را آتش زدند، شیشه های مغازه ها را شکستند و مغازه ها را غارت کردند و تعداد 315 نفر از آن ها از فرط هیجان غش کرده و به

ص: 32

1- بهشت جوان، ص 246 و 247، به نقل از: تأثیر موسیقی بر روان و اعصاب، به نقل از مجله روشنفکر، شماره 556.

2- بهشت جوانان، ص 246.

3- همان.

9. موسیقی حرام چه آثار سوئی بر جسم و جان دارد؟

هشدار!

شاید در این گونه پاسخ ها تصوّر شود، دین پیوسته دیوار می کشد و منع می تراشد!

در حالی که چنین نیست!

یک تحلیل زیبا از حالات انسان نشان می دهد، انسان با درک نیازها (فردی، اجتماعی) به حرکت می افتد و با این حرکت آزادی و رفاه را به دست می آورد و سپس با رفاه به پوچی می رسد، چون رفاه مادی، پاسخگوی ابعاد روح بی نهایت طلب انسان و به تعبیر فرانکل، معناگرا نیست. (2)

پس با این پوچی چه باید بکند؟

چاره ای جز یافتن پناهگاه ندارد تا در سایه آن بیارامد، پناهگاه های وی عبارتند از:

1. هنر؛

ص: 33

1- همان.

2- انسان در جستجوی معنا از ویکتور فرانکل.

2. انتحار و خودکشی؛

3. بی تفاوتی و بی خیالی؛

4. درونگرایی؛

اما «خودکشی» که در واقع پاک کردن صورت مسأله است.

«بی تفاوتی و بی خیالی» هم امکان ندارد، چون فکر آدمی را رها نمی کند و به قول «هرمان هسه» در آدمی کسی هست که همیشه بیدار است (1) و «درونگرایی» نیز پاسخگو نخواهد بود.

چون این نوع عرفان مانند آن است که یک کشتی به جای لنگر انداختن در بندر بخواهد به خود تکیه کند! و لذا دوباره نیاز به راه و نجات مطرح می شود.

اما «هنر» (چه در شکل صوت و موسیقی و چه در شکل تصویر یعنی نقاشی و سینما و تئاتر و چه در قصه و رُمان) دریچه ای به سوی مطلوب است و برای وضعیت موجود کاری نمی کند و این جاست که تنها «مذهب» کارگشا می باشد و دین با پیوند دادن انسان با معبودی بی نهایت و زیبا و نزدیک و مهربان، بن بست را می شکند، پس چاره ای نداریم جز آن که قضاوت دین را بپذیریم.

ص: 34

1- یکی از رمان های هرمان هسه به نام دمیان.

بنابراین مقدمه، می‌گوییم موسیقی براساس نظر بسیاری از روانشناسان، احساسات بشر را در مسیر غیر طبیعی و غیرعادی توسعه می‌دهد و انسان را در یک عالم ناخودآگاه کامل فرو میبرد و قوه خیالبافی غیر طبیعی را در انسان زیاد می‌کند.

موسیقی قوه خیال را تحریک می‌کند و انسان از خیال‌های خود لذت می‌برد و بیماری روانی از همین جا شروع می‌شود که انسان در یک عالم گنگ فرو می‌رود که خود نمی‌تواند تعریف نماید.

10. اگر موسیقی در ما تغییری ایجاد نکند، باز حرام است؟

اولاً) علما در پاسخ گفته‌اند: معیار، نوع مردمند نه آن که شخصی بگوید در من تأثیری ندارد.

ثانیاً) این وضعیت (عدم تأثیر) حاصل اعتیاد یا بی‌تفاوتی است، درست مثل کسی که آن قدر پزشک او داروی بتامتازون برای وی تزریق نموده بود که دیگر در او تأثیری نداشت!

ثالثاً) خود این بی‌تفاوتی یک خطر است، زیرا یک بدن سالم در برابر اولین بار سیگار کشیدن عکس العمل نشان می‌دهد و سرفه می‌کند!

ص: 35

شایان ذکر است که اگر به این مثال توجه کنیم، می بینیم چقدر حرف اشتباهی زده ایم.

بسیاری از افراد شرابخوار بعد از مدتی با شراب معمولی مست نمی شوند و یا معتادان حرفه ای احساس ارضا شدن با مواد مخدر مصرفی همیشگی شان ندارند، آیا می توان گفت: پس شرابخواری حلال است یا اعتیاد مورد تأیید است؟

چقدر خوب است به اسوه های دین خود روی آوریم و ببینیم تا چه حد از این پرتگاه ها فاصله می گرفته اند. مشهور است که علی علیه السلام فرمود: (اگر قطره ای شراب در چاهی بیفتد و از آب آن چاه گیاهانی بروید و گوسفندانی زیاد از آن گیاهان بخورند، من از گوشت آن گوسفندان نمی خورم!)

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمود:

(شنیدن و استماع موسیقی قساوت قلب می آورد.) (1)

پس باید هشیار باشیم و برای مثال، هنگامی که احساس می کنیم دل ما به عبادت بی میل شده است، باید بدانیم که این مورد یک نمونه از آثار جبری موسیقی حرام است.

ص: 36

1- وصایای رسول صلی الله علیه و آله، ص 18.

11. گوش کردن به موسیقی حرام چه نوع گناهی است و توبه آن چگونه است؟

این مسأله به گناه گوش مربوط می شود، در احادیث آمده است که هر عضوی زنا می کند، مثلاً زنای چشم نگاه به نامحرم و زنای دست لمس نامحرم است.

اما توبه از این کار شکل خاصی ندارد و فقط با ترک گوش کردن، حاصل می شود، البته اگر کسی برای تأکید توبه، نماز هم بخواند و استغفار کند، چه بهتر.

در نهایت لازم است درباره اهداف و مسائل دینی مطالعه کنیم و مقاصد بالاتر زندگی را جستجو نماییم تا زمینه بازگشت به گناه در ما خشکانده شود، زیرا انسان زمانی از گناه دست می کشد که جایگزین بهتری یافته باشد. چنان که علی علیه السلام می فرماید:

(بزرگی خدا در دل های پرهیزکاران چیزهای دیگر را در چشم آنان کوچک نموده است. (1) پس این عظمت خدا و عشق به او، مؤمن را بی اعتنا به تفریح های بی ارزش نموده است.)

ص: 37

1- خطبه متقین یا همّام، نهج البلاغه.

12. چرا بعضی آهنگ ها که دل انسان را شاد می کند و انسان برای فرار از تنهایی و سردی زندگی به آن پناه می برد، حرام است؟ مگر شادی چیز بدی است؟

اولاً) هیچ وقت دین نگفته شادی چیز بدی است، در حدیث آمده است که مؤمن باید همراه با شوخی و مزاح باشد، یعنی حضور شیرینی داشته باشد، از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله شوخی های سرور افزا گزارش شده است؛ در روایت های زیادی راه های دور نمودن حزن و غم نشان داده شده است که از جمله:

1. نگاه به آب

2. نگاه به سبزه

3. نگاه به مناظر زیبا

حتی در احادیث توصیه شده که لباس چرکین بپوشید که غم را می افزاید، یعنی تبادل ماده و معنا، جسم و روح و تأثیرگذاری آن ها بر یکدیگر تا این حد مدنظر بوده است.

اما آن چه اهمیت دارد این است که نباید برای به دست آوردن شادی از هر راهی و وسیله ای استفاده کرد، مگر می توان به خاطر شادی از قرص های روان گردان (اکستازی) استفاده کرد

ص: 38

که ده ها زیان روحی و جسمی به دنبال دارد؟ (1)

ثانیاً) در بسیاری از موارد، ما توهم شادی داریم، علامه جعفریه رحمه الله می گوید: درست است که تحریک مثبت و تشجیعی را که موسیقی انجام می دهد ما را از موجودیت حقیقی خود با یک گروه نوسانات بالاتر می برد، ولی هنگامی که موسیقی تمام می شود، یک سرازیری حقیقی در خود احساس می کنیم و می بینیم که موسیقی سایه ای از ما برای ما ساخته و آن را بالا برده بود، اکنون شبیح مصنوعی از بین رفته و واقعیات با همان خشونت برای ما نمودار می شود... خلاصه بایستی گفت: بشر از نظر کمبودی که در معرفت و توانایی مواجهه با واقعیت دارد، موسیقی را برای تسلی خود تایید می کند.

پس نام آن را ضرورت می گذارد به همین جهت است که اسلام به موسیقی روی خوشی نشان نمی دهد و می خواهد

ص: 39

1- نتایج یک بررسی نشان می دهد در انگلستان بین 800 هزار تا دو میلیون نفر و بیش از پنجاه هزار زن و مرد (که بخش عمده ای از آن دانش آموزان هستند) این دارو را تجربه کرده اند. «آمارها پرده بر می دارند، ص 113، نوشته اصغر جدایی»

انسان ها از زندگانی روحی و طبیعی خود با واقعیات روبرو گردند. (1)

اما این واقعیت چیست؟

1. در پرسش، از تنهایی و سردی زندگی نام برده شده در حالی که ما تنها نیستیم، تنها کسی است که اویی را ندارد. اوی مهربان، نزدیک، بخشنده، زیبا و آگاه، همان خداست که از رگ گردن به ما نزدیک است و هر وقت بخواهیم می توانیم با او انس بگیریم، حتی کسانی که گناهان زیادی کرده اند از طرف او طرد نشده اند و با مهربانی صدا زده است که (ای کسانی که در حق خود اسراف نموده اید از رحمت خدا ناامید نشوید، خدا همه گناهان را می آمرزد.) (2)

پس با این توصیف ما جداییم و سردی زندگی از این جاست، چرا که خدا خود فرموده است، کسی که از ذکر و یاد من روی برگرداند:

(فَأَن لَّهٗ مَعِشَةً ضَنْكًا)

ص: 40

1- بهشت جوانان، ص 240.

2- سوره زمر، آیه 53.

آری!

این ندای اوست و انسانی که روی گردانید، با خویشتن نیز بیگانه می شود و در کوچه بن بست می ماند، ولی راه بسته نیست و باید بازگشت نماید.

هر کسی کو دور شد از اصل خویش *** باز جوید روزگار وصل خویش

و اگر باز گردد، زندگی سرشار از گرمی و نشاط خواهد شد.

بله!

در حدیث قدسی آمده:

(اگر آنان که از من روی گردانده اند، می دانستند که چقدر در انتظارشان هستم از شوق می مردند.)

2. واقعیت دوم مسأله رنج هاست، که ما خیال می کنیم رنج نباید در زندگی باشد و حالا که هست دیگر باید به هر چیزی پناه ببریم تا رنج نبریم، و این اشتباهی بزرگ در دیدگاه ما نسبت به رنج است.

ص: 41

راه حل چیست؟

حقیقت این است که ما خود را فریب داده ایم و برای رنج، تسلیت های آبکی و ناپایدار ساخته ایم.

بزرگی می نویسد: (1)

هیچ شده که شاهد تسلیت دادن ها و تسلی ها باشی؟

هیچ دیده ای چه جمله ای تکراری و بی رمق حتی نفرت آور به کار می رود؟

غم آخر شما باشد!

این شتر بر در خانه همه می خوابد.

آی دنیای بی وفایی است!

ان شاء الله وضع بهتر می شود!

پایان شب سیه سفید است!

زمستان می گذرد و روسیاهی به ذغال می ماند!

اصلاً دنیا در گذر است... و غیر تسلیم و رضا، کو چاره ای؟

این ها تسلیت های ماست، اگر آن ها را دسته بندی کنیم، معلوم می شود از چه عواملی استفاده می کنیم:

ص: 42

1- کتاب تطهیر با جاری قرآن، استاد صفائی حائری رحمه الله.

1. کم نشان دادن درد و رنج؛

2. عمومی بودن رنج؛

3. گذرا بودن درد و رنج؛

4. امید دادن به وضع بهتر و سپیده فجر؛

5. تلقین ها و باد کردن ها و تزریق ها؛

6. تخدیرها و بی تفاوت بار آوردن ها؛

7. به فراموشی سپردن ها و از غفلت و نسیان استفاده کردن.

این راه ها در نهایت، تلقین امثال پایداری و استقامت را تزریق می کنند در حالی که تو هنوز احساس نکرده ای و مقدماتش را نگذرانده ای و خیال می کنی که سدّ سِکندر را شکسته ای.

این ها تسلیت های ماست که همه در روانکاوی و روانپزشکی به گونه ای از آن استفاده می کنیم و گرہ ها را می گشاییم و اگر این روانکاوی مؤثر نشد، به وسیله داروهای خواب آور و تخدیر کننده مریض را به بی خبری و بی خیالی می کشانیم و خواب می کنیم، تا توان و قدرتش را به دست بیاورد و سپس برپا بایستد.

یکی از همین روش ها، پناه بردن به موسیقی (به قول پرسش

ص: 43

کننده) برای فرار از تنهایی و سردی زندگی و شادی کردن است!

این کار ماست تا غم ها را در زُرورق پیچیده و در نهایت، مائده های زمینی درست می کنیم و آن قدر سخت دروغ می گوئیم که خودمان هم باور می کنیم که دنیا فشنگ است و این مثل دروغ اشعث (آن طماع، که خودش هم دروغش را باور میکرده) خودمان را هم به دنبال می کشد و توقع ما را بالا می برد، ولی همین که از خواب بیدار می شویم، می بینیم که نه بابا! هیچ آشی خیر نمی کنند و خوشی های دنیا، هنگام بلوغشان، ریش و سبیل ناخوشی در می آورند و پدر می سوزانند که خوشی چیزی جز ناخوشی نیست.

راه حلّ صادقانه چیست؟

واقعیت این است که زندگی چهار فصل است، کسی که مثل آندره ژید فقط بهارش را ببیند، دروغگوست.

دنیا چهار فصل است و در حرکت است و اگر دنیا هم ثابت بماند، این انسان ماندنی نیست، ترکیب و ساختار او حرکت آفرین است، نمی تواند با تکرار و با تنوع خودش را فریب بدهد، لازمه

ص: 44

حرکت جدایی است و لازمه جدایی و فراق، درد و رنج است. این درد و رنج هم آفت انسانی است که زود دل می بندد و انس می گیرد.

این تسلیت ماست که غم را کم جلوه دهیم و خوشی ها را باد کنیم، ولی غم های انسان کم نیستند و کم نمی شوند. هر چقدر انسان آگاهی اش بیشتر بشود و رابطه ها را بیشتر ببیند (رابطه با خود، با جهان و جامعه و اثر کارها) مسؤولیتش را زیاده تر می بیند و بارش را بیشتر و دردش را زیاده تر.

وقتی انسان بفهمد که هر فکر و قلب خالی و هر روح خسته ای باید سرشار و پر بشود و با تو رابطه دارد و نمی توانید بی تفاوت بمانید، این جاست که بار تو و درد تو تنها درد خودت نیست، درد نان و آب و آتش نیست بلکه تو با همه وجود خودت و با همه ابعاد وجود دیگران پیوند داری.

پس مسئولی، پس در فشار و رنج می شوی و همراه درد و رنج. با این دید، دیگر چه تسلیتی را می توانی بپذیری و چه دروغی را باور می کنی؟ (چگونه می توانی با چند آهنگ و موسیقی خودت را شاد کنی و اجاق دل را گرم نگاه داری؟!)

ص: 45

چگونه می توان نجات یافت؟

قرآن می گوید:

(اَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ)

راه نجات، شرح صدر و ظرفیت است...

یعنی چه؟

بینش قرآن و تسلیت خدا این است، در برابر دردهای بزرگ و بارهای سنگین یک راه بیشتر نیست، آن هم زیاد کردن خود تو و باز کردن سینه تو و وسعت دادن به ظرفیت خویش است.

آن جا که نمی توان غم ها را کم کرد، باید ظرفیت ها را گسترده ساخت.

چگونه؟

یک ذکر و آگاهی رفیع لازم است که دیگر درد را نبینیم، یعنی همراه درد و رنج احساس راحتی کنیم.

چنان که قرآن می گوید:

(اِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا)

همراه هر سختی آسانی است.

یعنی در برابر هر رنج سه راحتی هست، سه آسانی هست دو

ص: 46

تا همراه درد و در پایان.

چون همراه رنج، انسان

اولاً) به جریان افتاده؛

ثانیاً) ورزیدگی پیدا کرده؛

ثالثاً) در پایان هم بهره، پاداش و مزد دارد.

مثل کارگری که وقتی بارها را به دوش می گیرد دو خوشحالی همراه و هنگام گرفتاری دارد و یک شادی در پایان کار. زیرا وقتی بار را قبول می کند از بی کاری و رکود رها شده و همچنین با تحمل بار، ورزیده تر و نیرومند می شود و آخر کار هم مزد و پاداش دارد، چنین است که در قرآن سه بار این آیه تکرار می شود، دو بار «أَنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا» (1) و یک بار «سَيَجْعَلُ اللَّهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا»؛ یعنی به زودی خداوند بعد از سختی آسانی می آورد. (2)

با این دیدگاه که در برابر هر سختی سه آسانی هست، دیگر بحران و ضعف اعصاب نمی ماند و این وجود با همین درد و

ص: 47

1- سوره انشراح.

2- سوره طلاق، آیه 7.

رنج‌ها ساخته شده و قدرت می‌گیرد و نتیجه آخر این که، این رنج‌ها و دردها ضربه‌هایی است که آدم را از بت‌ها و معبودهای خیالی رها می‌کند.

پس کسی رنج می‌برد که این ذکر رفیع، این آگاهی بلند را ندارد.

کسی رنج می‌برد که خیال می‌کند (در این دنیا) برای خوشی آمده، اما کسی که بداند وجود انسانی بیش از خوشی مایه دارد و استعداد و سرمایه‌های او برای مقصدی مثل خوشی ساخته نشده، دیگر به تکرار خوشی و تنوع قانع نمی‌شود و با این تخیل‌ها زندگی نمی‌کند و موسیقی و نوایی را می‌پسندد که او را با این بینش بیشتر پیوند دهد و آگاهش کند. [\(1\)](#)

ص: 48

1- تطهیر با جاری قرآن، استاد علی صفایی، صص 83 - 75.

بسمه تعالی

جَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

با اموال و جان های خود، در راه خدا جهاد نمایید، این برای شما بهتر است اگر بدانید.

(توبه : 41)

چند سالی است که مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه موفق به تولید نرم افزارهای تلفن همراه، کتاب خانه های دیجیتالی و عرضه آن به صورت رایگان شده است. این مرکز کاملاً مردمی بوده و با هدایا و نذورات و موقوفات و تخصیص سهم مبارك امام علیه السلام پشتیبانی می شود.

برای خدمت رسانی بیشتر شما هم می توانید در هر کجا که هستید به جمع افراد خیراندیش مرکز بپیوندید.

آیا می دانید هر پولی لایق خرج شدن در راه اهلبیت علیهم السلام نیست؟

و هر شخصی این توفیق را نخواهد داشت؟

به شما تبریک میگوئیم.

شماره کارت :

6104-3388-0008-7732

شماره حساب بانک ملت :

9586839652

شماره حساب شبا :

IR390120020000009586839652

به نام : (موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه)

مبالغ هدیه خود را واریز نمایید.

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آباده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک 129/34 - طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: 03134490125

دفتر تهران: 021 - 88318722

بازرگانی و فروش: 09132000109

امور کاربران: 09132000109

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

